

Igazságot nem nekünk kell tenni. . .

Abod Lászlót, a Nagybudapesti Központi Munkástanács IV. rendű vádlottját nyolc évi börtönbüntetésre ítélték. 1961 áprilisában egyéni kegyelemmel szabadult. Ki is ő, aki a Református Teológiai Akadémiáról jutott el a Kisgazdapárt Független Ifjúsági Szövetségébe, majd 1956-ban a munkástanácsokba?

Íme, röviden az élete:

1924 január 20-án született Budapesten. Apja Erdélyből átmenekült, fél évig vagonlakó szerzőmunkát végzett. Betegsége miatt később lámpakezelőként alkalmazták a vasútnál. Az elemi, majd a Lónyay utcai református főgimnázium elvégzése után Abod László szülei biztatására, anyagi és egyéb megfontolásból a Református Teológiai Akadémiára jelentkezik. Egyrészt mert a háborúban a teológusokat felmentik a katonai szolgálat alól — már javában folyik a második világháború —, másrészt mert a vasút ösztöndíjából és a temetésekben való éneklésből összegyűjtött pénz fedezte az iskoláztatás költségét. A teológiával párhuzamosan beiratkozik a Pázmány Péter Tudományegyetem szabadbölcész karára is. Megismerkedik egy sor emberrel, bekerül a népi baloldali értelmiségi társaságba. Már a gimnázium óta ideálja Németh László, de hatással van rá Karácsony Sándor filozófiája is. 1945 augusztusában részt vesz a MEFESZ balatonlellei alakuló ülésén mint teológiai hallgató. Volt iskolatársa révén kapcsolatba került egy kisgazdapárti társasággal, így Mizsey Bélával, Nagy Júliával (Nagy Ferenc lányával), akiknek hatására, szándékától eltérően, nem a parasztpártba, hanem a kisgazdapártba lép be. („Belépni, ez túlzás, én soha életemben nem léptem be egyetlen pártba sem, bár az igaz, hogy a kisgazdapárt politikai bizottságának is tagja voltam, de párttagsági könyvem az nem volt.”)

1945 decemberében megválasztják a Független Ifjúsági Szövetség országos titkárának, részt vesz a DIVSZ Balkáni Ifjúsági Tanácsának ülésén mint a magyar delegáció tagja. 1947-ben a Magyar Kollégiumi Egyesület főtítkári székéből átkerül a NÉKOSZ alelnöki tisztségébe, egyúttal kinevezik a József Attila népi kollégium igazgatójává is.

1948 nyarán, főként a Tito-határozat után úgy érzi, meg kell újulnia, elege van az egészsből: kéri, hogy mentsék fel az igazgatói tisztség alól. A közelmúltban megjelent NÉKOSZ-könyvből tudja csak meg, hogy ugyanakkor NÉKOSZ-alelnökségét is megszüntették. Ezután a Kultuszminisztériumba viszik, ahol a tankerületi főigazgatóságok ellenőrzése, a hittankönyvek engedélyezése tartozik a feladatai közé. Mindmáig megválaszolatlan a kérdés számára is: hogyan válhatott egy református teológusból az egyházi iskolák államosítását őszintén igénylő emberré? „Ebben — ahogy ő mondja — szégyenletes szerepem volt.”

1950. április elsején, az Országos Neveléstudományi Intézet kezdeményezésére hozott határozat nyomán — amely a „reakciós pedológia” képviselőinek eltávolítását tartotta időszzerűnek a pedagógiai életből — kirúgják a minisztériumból. Baráti segítséggel üzemkönyvelőként helyezkedik el Szentendrén, a Cementipari Vállalatnál. Egy hónap múlva már kinevezik az üzemgazdasági osztály vezetőjének, majd 1953-tól bekerül a III. kerületbe, a II. számú Épületelemgyárba. Itt éri 1956.

*

„A II. sz. Épületelemgyárban nagyon jól éreztem magam, szinte baráti viszonyba kerültem az ottani párttitkárral, Eigner Endrével. Amikor hírért vettem a Petőfi-körnek, szóltam neki, hogy gyere, menjünk el. Először a NÉKOSZ-vitában vettünk részt, de nem szólaltunk fel. A politikai életbe így, a Petőfi-körön keresztül kapcsolódtam be újra. Sok régi, ifjúsági mozgalmi barátommal találkoztam, örömmel üdvözöltük egymást.

Október 23-án éppen Eigner Endrétől hallottam, hogy lesz tüntetés. Mondtam, erre el kell menni, hogy megtudjam, mi is történik. A Bem-szobornál telepedtem le, majd jöttek az ismert események. Én is üvöltöttem a Parlamentnél a tömeggel együtt, hogy Nagy Imre! Nagy Imre!, aztán hazamentem, mert végig egy nehéz számológépet cipeltem. Otthon, a feleségemtől tudtam meg, hogy Pesten már lőnek. Reggel felhívtam Eignert a gyárban, mondtam neki, hogy igazad lett, tényleg zűrök keletkeztek a tüntetésből, és hogy nem tudok bemenni.

Október 28-án az ELTE-n megkerestem Kardos Lacit, a NÉKOSZ volt főtítkárárt. Ahogy beengedtek az ajtón, a következő látvány fogadott: a folyosókon egyetemisták tanulták a géppisztolyok szét- és összeszerelését, hogy a rendet fenn tudják tartani. Az „oktatójuk” későbbi jó barátom, Fazekas Gyuri volt, akit ott ismertem meg. Kardosnak felvettem, hogy most alakulnak a Nemzeti Bizottságok, miért ne lehetne ennek egy országos központja, mint ahogy a Hazafias Népfrontnak is van? Rögtön megbíztak bennünket Göncz Árpival, mivel mi nem voltunk párttagok, hogy menjünk át a Hazafias Népfronthoz és alakítsuk meg az Országos Nemzeti Bizottságot. Ez meg is történt, közleményt is adtak ki róla. Ezután Kardossal tárgyalunk arról is, hogy le kellene csöndesíteni az egész folyamatot, fel kellene venni a kapcsolatot a kormánnyal.

Ezt megelőzően, körülbelül 27-e táján Eigner Endre odatelefonált a lakásunkra, hogy munkástanács-választás lesz a gyárban, menjek ki. Kérte, vállaljam el én a munkástanács-elnökséget, mert Mérey Kádár Ervin, az antifasiszta Görgei zászlóalj harcoló tagja, akit szeretnének megválasztani,

nincs bent. Mérey Kádár valamikor osztálytársam volt, muzeológus lett, de az ötvenes években kirúgták a munkahelyéről és én szereztem neki gondnoki állást. 23-án vagy 24-én megsérült, ezért nem tudott kijönni.

A mi gyárunk egy 300 fős kis gyár volt, összehívták a munkásokat. Itt a jobb munkások közül választottak hat-hét tanácstagot, tudvalévő, hogy a jobb munkás jobban ki meri nyitni a száját. Nálunk dolgozott például báró Lukács meg hasonló, de velük szóba sem állt senki. Eigner javaslatára egyhangúlag engem választottak meg a munkástanács elnökének. A vidékiek közül sokan hiányoztak, nem tudtak beutazni, emiatt állították be később úgy, hogy a munkástanács csak egy szűk réteg, az alja műve lett volna. Az akkor megalakuló munkástanácsok egyébként is mind csak ideiglenes munkástanácsoknak nevezték magukat, mert határozott szándék volt, hogy amint helyreáll az élet, új választást rendezünk, szabályos, titkos választással. Később, november 11-én megjelent egy SZOT-nyilatkozat is, ami a munkástanácsok újjáválasztásával foglalkozott.

Volt egy-két hevesebb munkástársunk, akik rögtön le akarták tépni a falról a Lenin-képet, mondtuk, nem azon múlik, hogy mi van kitéve. Egyébként majd kiteszünk helyette egy idézetet Lenintől vagy Engelstől. Később ezt meg is tettem, amiből az egyik vádpont is lett ellenem.

Az, hogy a munkástanács antikommunista lett volna, nem igaz. Nálunk például két lakás közül az egyiket éppen a párttitkárnak, Eigner Endrének szavazta meg a tanács. Mi azért alakultunk, hogy a gyár tényleg a munkások hatalmába, irányítása alá kerüljön, hogy megszűnjön az adminisztratív irányítási rendszer.

November elsején megalakult a Magyar Szocialista Munkáspárt — az előkészítő bizottság tagjai voltak: Donáth Ferenc, Kádár János, Kopácsi Sándor, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre és Szántó Zoltán —, másnap pedig újból életre kelt a Petőfi-kör, ahol Kardos Laci bábáskodott. Itt is, ott is, mai szóhasználattal, a reformkommunisták vitték a prímet. Akkor éreztem úgy, hogy bár eddig soha nem voltam párttag, most ott a helyem. Szóltam is Lacinak, intézkedjék, hogy engem is felvegyenek, de utána már csak az ágyúdörgés jött. Ez volt egyébként az utolsó alkalom, hogy együtt voltam a régi barátokkal, harcostársakkal a Petőfi-körben.

Általában minden kerületben megalakult a munkástanács, nálunk is a III. kerületben. Lehetünk vagy negyvenen az alakuló ülésen, s talán mert én higgadtabban, perspektivikusabban szóltam hozzá a dolgokhoz, Király Ferenc, a szomszéd gyár munkástanácselnökének javaslatára, engem bíztak meg azzal, hogy képviseljem a kerületet az

Egyesült Izzóban, ahol november 14-ére hívták össze Budapest területének munkástanácsait.

November 14-én körülbelül 400-an gyűltünk össze az Izzóban, csepeliek, újpestiek, angyalföldiek, főként a nagyüzemek képviselői. Később erre is azt mondták, hogy az ülésre bárki be lehetett jönni, még ma is őrzöm az enyémet. Ha jól emlékszem, Ring István, egy hallatlanul okos közgazdász javasolta, hogy valamilyen szervezeti formát kell létrehozunk, legyen például egy Nagybudapesti Központi Munkástanács, legyenek kiküldetői és válasszunk egy vezetőséget. Ezen a megbeszélésen **Biszku Béla és Gáspár Sándor** is jelen voltak, mint megfigyelők, akik véletlenül éppen mellettem ültek. Vitáztunk mint legyen, hogy legyen, majd megválasztottunk egy bizottságot azzal, hogy állítsa össze a követeléseinket, melyeket a kormány elé terjesztünk. Elkészülte után szavaztunk a tervezetről.

A nyolc pontból álló memorandumban követeltük: Nagy Imre vegye át ismét a kormány vezetését, teljes büntetlenséget biztosítsanak a forradalomban résztvevőknek, a szovjet csapatokat vonják ki, tartsanak szabad választásokat, tiltkoztunk az ellen, hogy az ÁVH volt tagjait a karhatalomba felvegyék, követeltük az egypártrendszer megszüntetését és hogy a párt vonuljon ki az üzemből. A Központi Munkástanács megalakulásánál egyértelmű, hogy a politikai szempontok játszották a döntő szerepet, de emellett az is célunk volt, hogy a munkásoknak tényleges hatalmuk legyen a gyárakban, tehát: ne felülről nevezék ki az igazgatókat, hanem a vállalat élén álló munkástanács nevezze ki őket, az igazgató köteles legyen beszámolni a tanácsnak, a fontosabb beruházások, költségráfordítások ügyében a munkástanács érvényesíthesse akaratát. Alapvetőnek tartottuk, hogy ki kell dolgozni egy olyan bérrendszert, amely a teljesítmények követése mellett a minőséget is javítja. Érdekes módon a KGM-ben is kidolgoztak egy hasonló elképzelést. A párt kivonulását a gyárakból úgy terveztük, hogy helyette egy olyan szakszervezetet kell létrehozni, amely tisztességesen, valóban a dolgozók érdekét képviseli. Mi tehát nem ellenezük a szakszervezetet, csak azt a féle szakszervezetet nem akartuk, ami volt.

Bejelentettük a sztrájkot, hogy amíg a követeléseinkre nem kapunk érdemi választ, csak a legszükségesebb üzemeket működtetjük. Ezért a gyárakat fűtik, a gépeket karbantartják, csak éppen nem termelünk. Ezt a követelésünket még aznap elvitték a vezetőink a kormányhoz.

Ezen az ülésen még Dévényi, egy régi csepeli szocdem elnökölt, majd miután ő megalkuvó színben tűnt fel, néhány nap múlva leváltották és helyette Rác Sándort, egy fiatal, keményen oda-mondogató, ragyogó intellektusú szerszámkészítőt választottak elnöknek a Beloianniszból.

Később Rác javasolta, hogy meg kell szervezni az Országos Munkástanácsot. A kormány erről a követelésünkről nem volt hajlandó tárgyalni. Ahogy Rác mondta utóbb, Kádárékkal nehezebb tárgyalni, mint a szovjetekkel. A Központi Munkástanács ugyanis felvette a kapcsolatot a szovjet hadsereg főparancsnokságával is, azok részt is vet-

tek több ülésen. Ezredesi és más magas rangú tisztekkel képviseltették magukat. Nagyon barátságosan viselkedtek, gondoskodtak maguknak tolmácsról és majdhogynem rokonszenv-megnyilvánulásai voltak. Az ott elhangzottak nyilván nem voltak teljesen egybeváogóak azzal, amit hivatalosan tudtak rólnak.

Ezen az ülésen megalakult a külügyi és sajtóbizottság is, aminek az élére engem akartak állítani, de én nem vállaltam. Sebestyén Miklóst javasoltam helyettem, de a bizottság munkájában természetesen részt vettem. Külföldi újságírókat, rádióriportereket kellett rendszeresen tájékoztatnunk. Velem tárgyalt például a Francia Kommunista Párt lapjától, a *L'Humanité*-től André Wurmser, aztán a másik jeles kommunista, André Stiel is. Hogy miről beszélgettem velük? Ők mondták, hogy ez ellenforradalom, mondtam nekik: ne vicceljenek, a munkástanács elnökhelyettesének, Bali Sándornak még most is érvényes párttagsági könyve van. Nincs semmiféle antikommunista jellege a forradalomnak, csak azt akarjuk megajánítani, ami rossz és egy olyan társadalomban élni, ahol a hatalom ténylegesen a munkásosztályé, a népé.

November 22-én megjelent egy Elnöki Tanácsi rendelet a munkástanácsok jogairól, de ezt keveselltük a Központi Munkástanácsban, mert csak gazdasági szervezetnek tekintette a munkástanácsokat. Többször volt tárgyalás a rendelet megváltoztatásáról a kormánnyal, de eredménytelenül.

Tekintve, hogy rengeteg hazugság jelent meg rólnak, fontossá vált egy saját lap megjelenítése. A Központi Munkástanács november 28-i rendkívüli ülésén úgy határozott, hogy amennyiben a kormány nem engedélyezi az önálló lapot, akkor meg kell csinálni illegálisan. Mivel én ismertem **Eörsi Pistát**, Obersovszkyt, Gálit, összehoztam

őket Sebestyénnel. A megvalósítás módjáról tárgyaltunk Sebestyén lakásán: Sebestyén, **Eörsi**, Obersovszky, Gáli, Szilvási Lajos, Dersi Sándor, és én. Obersovszkyéknek volt egy sokszorosítógépük, akkor még szerkesztették az *Élünk* című lapjukat, ami november közepétől jelent meg. Ezt a sokszorosítógépet kellett elhelyezni valahol. Mivel Kádárék nem engedélyezték a lap indítását, november 30-án illegálisan megjelent a Nagybudapesti Központi Munkástanács Tájékoztatója. Ezen a tanácskozásunkon merült fel a nőtüntetés gondolata is, amit aztán december 4-re szerveztek meg. Ez az akció eredményes volt, több száz nő ment csak a Hősök terére, virágot vittek az ismeretlen katona sírjára, hogy emlékezzenek az áldozatokra. Este nagyon sok gyertya gyúlt az ablakokban.

December 4-e után már gyorsan követték egymást az események: december 9-én Másnap felszatták a Központi Munkástanácsot és sorra tartóztatták a vezetőit. Tudtam, hogy az én talpam alatt is meleg a talaj, ezért eltűntem a közéletből. Obersovszkyt, **Eörsit** már december elején letartóztatták. Ismerőseim lakásán tartózkodtam, még otthon sem jelentkeztem. De egészen 1957. április végéig bejártam a gyárba, amíg a munkástanács működött. Nem mert oda bejönni senki, a munkástanács őrsége őrizte a gyárat. December 1-jétől kineveztek igazgatónak, megkaptam róla a miniszteri kinevezést is, ott mégsem kerestek. Majd április elsejével leváltottak, visszakértem a régi helyemre osztályvezetőnek és 1957. április 26-án letartóztattak.

Eigner Endréről még néhány szót: ő lett megint a párttitkár, sőt később egy pécsi vállalat igazgatója. Hogy hullatta pedig a könnyeit októberben, mert hát ő hitt ebben a rendszerben — még a

VILÁG PROLETÁRIAI EGYESÜLETÉK!

SZABAD NÉP

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJÁNAK KÖZPONTI LAPJA

XIV. ÉVFOLYAM, 27. SZÁM

HÉTFŐ, 1956. OKTOBER 23

Az MDP Központi Vezetőségének nyilatkozata

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége ma, október 20-án újlatott tartott. Megtárgyalta a politikai helyzetet és a következő határozatot hozta: A Központi Vezetőség helyetl a Magyar Népköztársaság Kormányzatának nyilatkozatában. Felhívja a párt minden szervezetét és minden tagját, hogy segítsék elő a nyilatkozatban foglaltak érvényesülését. A Központi Vezetőség, tekintettel az előtöltött rendkívüli helyzetre, a Bizottságra támaszkodik.

Hajnalodik...

Ha csak a szótokra hallgatnánk, akkor most — Nagy Imre nyilatkozatát ismerve — csupán egy mondatunk miatt nem engedhet nekünk lehelédeget erre már előbb, mielőtt nem látnánk meg mindez előbb, mielőtt nem lehetne megérteni, hogy az egész még azelőtt, történt, évek óta előbb...

Nagy Imre rádiónyilatkozata

Azonnal kivonják a szovjet csapatokat Budapestről
Tárgyalások kezdődnek a szovjet hadsereg hazánkbeli való teljes kivonásáról
Megszűnik az Államvédelmi Hatóság
Emelők az alacsony fizetéseket, a nyugdíjakat, rendezik a bér- és normakérdést

Magyarország népe! A kormány munkáját hallatlanul nehéz körülmények között kezdi el. A múlt örökségének terát maradt igen komoly gazdasági helyzet meg súlyosabbá vált az elmúlt napok harcai következtében. Nagyon nehéz lesznek az előttünk álló hónapok is. A kormány tisztán látja munkásokunk parasztságunk, értelmiségünk súlyos anyagi helyzetét. A kormány elsősorban a harcos magyar munkásokat kíván támogatni, de természetesen támaszkodni óhajt az egész dolgozó magyar népre.

A kormány elítéli a népi demokrácia rendszer megdöntését. De az is vitathatatlan, hogy ezekben a megmozdulásokban elemi erővel bontakozott ki egy nagy, egész népünket átölelő és egyégyforrasztó szellemi demokratikus mozgalom.

A kormány Edzőkkel és Szemmel

pártkönyvét is széttépte. Én nyugtatgattam, hogy miért is ne hittél volna, vagy meggyőződéses kommunista voltál, vagy nem. Megkapta a munkástanácsból a lakást, de azért eljött peremben ellenem tanúskodni. Amikor a bíró megkérdezte, hogy van-e kérdésem a tanúhoz, azt válaszoltam: »ilyen emberhez nincs kérdésem.«

Egy hétig a BRFK-n voltam, együtt a köztörvényes bűnözőkkel. A kihallgatás rendkívül durva volt, fenyegettek bennünket, de hozzám nem nyúltak, még egy pofon erejéig sem. Az én taktikám az volt, hogy csak azt ismertem el, amit két tanú írásbeli vallomásával elem tártak. Alapvetően az volt a hiba a mi „csapatunknál”, hogy a legtöbben nem tudták, hogy nem szabad semmiről beszélni, mert a legcsekélyebb dolognak is óriási vonzata van. Az én taktikámat igazolja az Obersovszky—Gáli per. Ellenük akkor folytatták az eljárást, amikor én még szabadon voltam. Azzal vonultam be a börtönbe, hogy Obersovszky 3 évet, Gáli 1 évet kapott. Az eljárás során nyíltan feltártak mindent. Később aztán újra elővették az ügyüket, és akkor már nem volt sok mese. Mindkettőjüket halálra ítélték, és csak azért menekültek meg, mert mint később hallottam *Ilja Ehrenburg* és *Solohov* is írt a magyar kormányának az érdekében. Így változtatták életfogytiglanra a büntetésüket. 1963-ban, az általános amnesztia után jöttek ki.

A főkapitányságról átvittek a Fő utcába, ahová akkor hozták vissza Nagy Imrééket. Akkor kezdődtek a nagyobb perek. A Fő utcában rettenetes körülmények voltak; könyvet nem kaptam, a szobában éjjel-nappal égett a villany, napközben nem lehetett leülni az ágyra, éjszakánként felordították az embereket. Görög partizánok őrizhettek bennünket, mert törve beszélték a magyart. Nagy nemzapusokban jártak, nesztelenül. Egyedül voltam a cellában, illetve egyszer raktak be mellém valakit, hogy vamloljon, de nem sikerült neki. Hogy elfoglaljam magam, szappannal logartáblá-

zatot szerkesztettem a pokrócomra. Jó erős lóporóc volt. A kihallgatások több mint három hónapig folytak, elég keményen. A kihallgatóm meglehetősen képzetlen, szűk látókörű volt, sehogy sem tudta felfogni, hogy nekem, mint osztályvezetőnek, a jó fizetéssel, miként juthatott eszembe elégedetlenkedni a rendszerrel.

Ezután átvittek a Markóba, ahol már többekkel voltam egy cellában, természetesen nem az ügytársaimmal. Következtek az ügyészi kihallgatások.

A Központi Munkástanács perében öten vultunk vádlottak. I. rendű Rácz Sándor, a munkástanács elnöke, II. rendű Bali Sándor elnökhelyettes, ő volt a Beloianisz munkástanácsának elnöke, III. rendű Nemeskéri József, egy gyári tisztviselő. Mint összekötő került a munkástanácsba, az ő közreműködése nyomán vettek részt magas rangú szovjet tiszték az üléseken. Én voltam a IV. rendű vádlott, és Mester Endre vasutas az V. rendű, aki a vasutasok nevében került a tanácsba.

Ellenem a következő vádakot hozták fel: munkástanács alakítása, sztrájkra felhívás, kitettem a gyárba egy Engels-idezetet, miszerint »Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom«. Állítólag ezzel félremagyaráztam az igazi Engelst és ártottam a rendszernek. Részt vettem a Petőfi-kör ülésein, azok vitáit ismertettem a gyárban, illetve magammal vittem a párttitkáromat is, tehát ellenforradalmi propagandát végeztem. Szerveztem a munkástanács sajtóját, kerestem a lehetőséget az illegális sajtó megszervezésére, felbujtottam nőtüntetésre, tájékoztattam a külföldieket.

A kihallgatótiszttel ellentétben az ügyész egészen más minőségű ember volt, végtelenül intelligens, korrekt embert ismertem meg. Valószínűleg nem találta elég meggyőzőnek a nyomozati anyagot, mert még a vállalatomnál is próbált további bizonyítékokat gyűjteni. Kihallgatta a gépirőnőmet, akivel legépeltem, sokszorosítottam és kitettem a nőtüntetésre való felhívást, az

írószöveg *Gond és hitvallás* című nyilatkozatát, ugyancsak vele irattam le azoknak a veszprémi egyetemistáknak a névsorát, akiket elhurcoltak a Szovjetunióba. Ezt a listát kirakattam a gyárban is, mivel az esti tagozaton vegyész mérnöki karra jártam. Mindenki tagadja az egyetemisták és munkás fiatalok kivételét, pedig sokat, ötvenet—kilencvenet vittek ki két csoportban a Szovjetunióba, mert részt vettek a forradalomban. Egyikük anyjával beszéltem is, az ő fia is onnan került vissza.

Ugyancsak a vádpontok között szerepelt, hogy jóváhagytam egy katonaságtól kiszuperált, ultrabalos vegyész nő felmondását a gyárban. Neki nem tetszettek azok a dolgok, amik történtek. Mindenki meg akart tőle szabadulni a munkástanácsban, mert rossz modorú volt, állandóan katonaszoknyában, csizmában járkált.

A végén összeállt a vádirat. Egyéni, sőt talán általános rokonszenvet éreztem az ügyészben. Sokat beszélgettünk, megengedte, hogy a feleségem egy kis ennyit hozzon a kihallgatásomra. Kialakult közöttünk valamiféle emberi kapcsolat.

Nota bene: az ügyész a vádbeszédében eleve azt mondta, hogy a két elsőrendű vádlottra súlyos, de nem a legsúlyosabb büntetés kiszabását kéri, akik esetében akár halálbüntetést is indítványozhatott volna. Ekkor megnyugodtam. Minket szervezkedésben való részvételért vontak felelősségre, amiért 15 évig terjedő szabadságvesztés járhatott.

Jellemző a vádiratra, hogy tartalmazta: valamennyi vádlott kijelentette, hogy tevékenységével csak a szocialista demokrácia hiányosságait akarta kijavítani, munkáshatalmat akart.

A tárgyalás 1958 elején teljesen zártkörűen zajlott le, csak az ÁVH részéről voltak megfigyelők. A tanácselnök bíró nem a vérbírók közül került ki. Maga a tárgyalás „szabályszerűen” zajlott le: a vádirat ismertetése, kihallgatások, tanúkihallgatások, és az utolsó szó jogán mindegyikünk elmondta, amit gondolt.

A per alapvető oka az volt a vádirat szerint, és ez tért vissza benne állandóan, hogy az egész Központi Munkástanács külföldi irányítás alapján jött létre, s hogy ellenforradalmi jellegű volt. Én a védekezésemben a munkástanácsok szervezésé-

RENDKÍVÜLI KIADÁS

SZABAD NÉP

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJÁNAK KÖZPONTI LAPJA

SZOMBAT, 1966. OKTÓBER 21.

Megalakult az új nemzeti kormány

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének, valamint a Hazafias Népfront Országos Tanácsa elnökségének javaslatára megválasztotta a Magyar Népköztársaság új kormányát.

A kormány összetétele a következő:

Minisztertanács elnöke: Nagy Imre,

A Magyar Dolgozók Pártja

Központi Vezetőségének nyilatkozata

A MAGYAR NÉPHEZ!

A két világháború óta nem voltak ilyen tragikus napjai hazánknak. Testvérharc dúl hazánk fővárosában.

Ezrekre rug a sebesültek és százakra a halottak száma. Haladéktalanul véget kell vetnünk a vérontásnak. Ennek biztosítására a Központi Vezetőség a következő intézkedéseket teszi:

1. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége javaslattal fordul a Hazafias Népfront Országos Tanácsának elnökségéhez, hogy tegyenek előterjesztést népköztársaságunk Elnöki Tanácsának új nemzeti kormány választására. Ez a kormány arra hivatott, hogy maradéktalanul jóvátegye a múlt hibáit és bűneit és az egész nemzetre támaszkodva megoldáshoz segítse népünk minden jogos követelését. Népünk kimeríthetetlen erejével megteremti a jólét, a függetlenség és a szocialista

vel kapcsolatban mindig Titóra meg a jugoszláv munkástanácsok példájára hivatkoztam, a bírám is szólt, hogy hagyjam már abba a Tito elvtársra való hivatkozást. Tanúként hallgatták ki Szilvási Lajost, Ring Istvánt, akiknek érdekes módon semmi bajuk nem esett. Sebestyén Miklós disszidált, azért nem tudták eljárás alá vonni. André Wurmzer nem jött el igazolni, hogy én annak idején kiálltam a kommunisták mellett.

Az utolsó szó jogán azt fejtettem, hogy én a népért való gondolkodásmódban nevelkedtem, egyetértettem Lukáccsal, Nagy Imrével, hatott rám a jugoszláv munkástanács-mozgalom, és a XX. kongresszus, még ha ezzel revizionistának minősülök is. Beszédemet egy József Attila-idézzel fejeztem be: „S mégis, magyarnak számkivetve, lelke sikoltva megrid, édes hazám, fogadj szívedbe, hadd legyek hűséges fiad!”.

Rácz és Bali mindeketten hallatlanul intelligensen, okosan fogalmazták meg a mondanivalójukat. Rácz Sanyi fiatalabb lévén, sok líraisággal és némi keménységgel azt fejtette, hogy amikor az októberi forradalom során látta, hogy diákok, munkásfiatalok, egyetemisták, egyszerű munkás emberek vették kezükbe az ország irányítását, akkor ez őt meghatotta és úgy érezte, hogy közöttük van a helye. Úgy érzi — mondta —, hogy ő, mint a magyar munkásosztály tagja, megtette azt, amit a munkásosztály elvárt tőle. Tehette volna talán jobban is. . .

Bali igaz, bölcs munkásember benyomását keltette. Konzekvensen, higgadtan elmondta, hogy őt megbízták ezzel a feladattal, ő párttag volt, nem ma tanulja a munkásmozgalmat. Szükség volt októberre és ő a munkásokat ebben a szellemben képviselte. Nem védekezett, vállalta, amit tett. Ezt kellett neki elvállalni és ő csinálta — mondta.

Rácz Sanyi és Bali Sanyi életfogytiglant kapott, Nemeskéri 15 évet, én 8-at és Mester 4-et. Nyilván azért nem szabtak ki halálbüntetést, mert munkásügyben nem akartak újabb véres eseményt, mivel az megint ártott volna a hatalomnak. Vádlott-társaimról a lehető legjobb benyomásom maradt. Az a gondolat szinte mindegyikünk hozzászólásában benne volt, hogy egyet akartunk: a dolgozó milliók hatalmát, nem papíron, nem frázisokban, de ténylegesen is megvalósítani.

A büntetésünket Vácott kezdtük letölteni. Könyvhöz ott sem lehetett hozzájutni, de — Ráczot és Balit kivéve — mi már legalább dolgozhattunk. Mint vegyész én lettem a „fő gombfestő” a gombüzemben. Négyen voltunk egy zárkában. Cellatársaim közül Rákosi Gergő neve ismert. Többnyire érettségi előtt álló gimnazistákkal kerültem össze, akik fegyveres harcokban való részvétel miatt kaptak életfogytiglant. Közülük Radnóti Ivánra emlékszem név szerint. Tanítottam őket. Negyedévenként lehetett levelet írni, negyedévenként engedték a feleségemet beszélőre.

Vácról viszonylag hamar visszakérültem Pestre, a gyűjtőbe, mert a régi cellatársaim beajánlottak a börtön tervezőirodájába, ahol a börtönök építkezését, a szükséges kommunális beruházásokat terveztük. Deme László polgári alkalmazott volt az iroda vezetője, rendkívül tisztességes ember, sokat köszönhetünk neki. Itt egy nagyon jó társaság jött össze, bent volt Ilosfalvi Róbert ope-

raénekes, ebédnél néha megengedték, hogy négyen-öten összeállva énekelhessünk. Ott volt Imre Béla, a jászberényi munkástanács képviselője és Beke Zsolt mérnök.

Papp István fiatal villanyszerelő cellatársamról külön kell szólnom. Annak idején a katonaságnál jó céllovó volt. Ötvenhat december 10-én a munkahelyén, a Kőbányai Porcelángyárban némi boroztatás után a munkatársaival azzal szórakoztak, hogy ki hány lövéssel tudja lelőni a műhely tetejéről az órbodé lámpáját. Pityunak a harmadik lövésre sikerült is, csak addigra már egy ezred vonult fel a gyár körül. Letartóztatták, statáriális bíróság elé állították és halálra ítélték. A gyár igazgatója, párttitkára, és még vagy ötven dolgozó aláírásával ment érte a kegyelmi kérvény, így maradt életben. Pityu istenáldotta színészi és kiváló nyelvtelenség volt. Én tanítottam angolra, hamar megtanulta a legbonyolultabb nyelvi kifejezéseket is, értette a nyelvtant, színészi fejlődését pedig olyanok segítették, mint Darvas Iván, Mensáros László, Horváth Jenő. Enyhülésre álló időszakokban ugyanis megengedték a börtönben, hogy önálló színjátszó csoport vagy zenekar alakulhasson.

Egyszer megbízást kaptam Deme Lászlótól, hogy mérjük föl a váci börtönt a rekonstrukciós tervek elkészítéséhez. Akkor a pincétől a padlásig bejártam mindent, láttam a Duna szintje alatti nedves, ablaktalan zárkákat is, ahol a szigorított büntetésre ítélték tengették életüket. A börtönkórházban — amely lényegesen szelídebb intézmény volt — ismerősökkel találkoztam: Donáth Ferencsel, Déryvel, Fazekas Gyurival.

Volt a gyűjtőnek egy speciális üzeme, amit úgy is neveztek, hogy „speciál”. Ez a Belügyminisztérium üzeme volt, a kistudós felső emeletén. Átvittek engem is ennek a fordítói részlegébe, mivel angolul és németül elég jól tudtam, a franciát pedig a börtönben kezdtem el tanulni. Itt volt egy asztal, jobbomon ült Fazekas Gyuri, a SZU Vörös Hadseregének partizán főhadnagya, akit sikerült a parancsokkal Vácról felhozatni, a balomon Kardos Laci, a NÉKOSZ főtitkára, szemben velem Márton András, a Zrínyi Katonai Akadémia parancsnoka, aki az Akadémia átállása miatt került be és egy egyetem hallgató, Tóth „Fili”.

Miután a „speciál” üzem részlegében hirdástechnikai dolgokat készítették, egy rádiót is összeütöttek nekünk, ami pedig szigorúan tilos volt. De volt úgy, hogy bent volt a defenzív tiszt én meg hallgattam a bécsi adást, de nem szólt. Volt egy ügyes kis készülék, be lehetett építeni a katonazubbonyunk gombjába és esténként lent a cellában is hallgathatta az „üyeletes”. Ugyanis mindig egy ügyeletesnek adtuk a rádiót, hogy figyelje a híreket. Éppen nálam volt a rádió, amikor 61. áprilisában vártuk az amnesziát. Másnap többen nem mentünk dolgozni, összegyűjtötték bennünket egy teremben, ahol közölték velünk, hogy egyéni kegyelemmel felfüggesztették a hátralevő büntetést. Ötvenegyen jöttünk el így 1961. április 1-jén, én Fazekas Gyurival és Nagy Attilával, a színésszel.

Néhány hetet pihengettünk, aztán munka után néztünk. Azt hiszem, Gyuri — kiváló szerkesztő, újságíró lévén — papírszállító munkás lett. Én sem a szociológiával, sem a teológiával nem kezdhettem semmit, és bár nem kaptam meg a vegyészdipl-

lomámat, mégis vegyészettel próbálkoztam. Volt egyetemi társaim segítségemre jöttek, címeiket ajánlottak ide-oda, így kerültem az Építőanyagipari Központi Kutatóintézetbe, Papp Mária személyzeti vezetőhöz. Meg kell emlékezzem róla, mert ritka segítőkész, tisztességes ember volt. Engem is nagy megértéssel fogadott. Egy hét múlva, amikor vissza kellett mennem a válaszárt, le volt törve: a párttitkár nem fogadta el a jelentkezésemet. Javasolta ellenben, hogy menjek a Kőbányai Porcelángyárba, ott szükség van szilikát-vegyészre, majd ő közben odaszól az igazgatónak, Habuda Ádámnak.

Kimegyek a Porcelángyárba, látom, hogy a főbejáratnál levő nagy vasajtón több golyóütötte lyuk van. És abban a pillanatban eszembe jut, Ur-isten, hát a Papp Pityuka itt próbálkozott a lövésekkel. Jó másfél órát beszélgettünk az igazgatóval, közben csörgött a telefon, Papp Mária akkor telefonált neki. Habuda azt mondta nekem: nem ismerjük egymást, fölveszem fizikai munkásnak, bízom magában. Itt most alagútke-mencéket fognak építeni, ön szilikát-vegyész, tud nyelveket, sokat segíthet nekünk. Másnap trombózis miatt begipszelt karral mentem be hozzá, hogy tud-e olyan munkát adni, amit így is el tudok végezni, mert nekem pénzem nincsen. Átkerültem az alagútke-mencékhez, ahol a nagy csillekocsiakat akkor betonozták be frissen. Az egyik lett az íróasztalom, rávágtak egy többezer oldalas dokumentációt, mellé egy árurakodó ládát, azon ültem. Ott fordítottam reggel hattól, de kilenckor már szóltak a titkárságról, hogy vár egy gépirónó, akinek diktálhatok, ha tudok.

Miután meggyógyult a kezem, egy nyugatnémet mérnökkel dolgoztam fél évig, utána kineveztek a porcelánégető üzem vezetőjének. Júniustól dolgoztam és októberben már üzemvezető lettem! Jellemző Habuda tisztességére. Nagyon jó barátságba is kerültem vele később. Hatvanegy karácsonyán csörög a telefon, a nejem vette fel, Habuda volt: Asszonyom, mondotta, ön sok nehéz napot megélt, remélem, lesznek jobbák is, jó egészséget, sok boldogságot kívánok! Vette magának a fáradságot, hogy felhívott engem. Ilyen emberek is voltak!

1985-ben a vállalat jogutódjából mentem nyugdíjba. A sorstársaim közül annak idején sok emberrel tartottam a kapcsolatot. Csakhát egyrészt öregedvén, másrészt sok elfoglaltságom miatt is — a munkám mellett fordítottam, tankönyveket írtam — lassan-lassan meglapultak, olykor el is szakadtak ezek a szálak. A régiek közül Fazekas Gyurival a haláláig jó barátok voltunk, nagyon szeretjük a nejemmel Eörsi Pistát. Amíg élt, Kardossal is barátságban voltam. A többiekkel inkább csak egy-egy temetésen találkoztam, például a Donáth Ferién.

Legújabbán ismét el-elmegyek a különféle gyűlésekre, ahol a mi igazságunk is szóba kerül. Szerintem azonban igazságot nem nekünk kell tenni, hanem miéértünk kell, hogy mások tegyenek.

Földesi József